

«Ἡ ἐκκλησία τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ στὴν Βέρροια»

Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ στὴν Βέρροια, καθολικὸ τῆς μονῆς τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ, ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἀντιπροσωπευτικὰ μνημεῖα τῆς παλαιολόγειας περιόδου (εἰκ.: 1α).

Ἡ κτητορικὴ ἐπιγραφή¹, ποὺ βρίσκεται στὸ ὑπέρθυρο τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ ναοῦ, ἀναφέρει ὅτι ἡ ἐκκλησία ἄρχισε νὰ χτίζεται ἀπὸ τὸν Ξένο Ψαλιδᾶ καὶ ὀλοκληρώθηκε ἀπὸ τὴν γυναῖκα του Εὐφροσύνη. Ἰστορήθηκε ἀπὸ τὸν Καλλιέργη, ποὺ παρουσιάζεται ὡς «ὄλης Θετταλίας ἄριστος ζωγράφος» καὶ ἐγκαινιάσθηκε ἀπὸ τὸν Πατριάρχη Νίφωνα, κατὰ τὴν διάρκεια τῆς βασιλείας τοῦ Ἀνδρονίκου Κομνηνοῦ Παλαιολόγου, τὸ ἔτος 1314/15.

Ὁ ναὸς ἀπὸ ἰδιωτικὸς, μὲ κτήτορες τὸν Ξένο Ψαλιδᾶ καὶ τὴν γυναῖκα του Εὐφροσύνη, μετατρέπεται σὲ καθολικὸ τῆς μονῆς τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ. Τὸ γεγονός ἀπὸ τὸ 1314, ὅταν ὁ αὐτοκράτορας Ἀνδρόνικος Β΄ Παλαιολόγος ἐκδίδει χρυσόβουλο γιὰ τὸν ἱερομόναχο Ἰγνάτιο Καλόθετο, μὲ τὸ ὁποῖο τοῦ παραχωρεῖται ἡ μονή. Ἀπὸ τὸ χρυσόβουλο αὐτὸ φαίνεται ὅτι ὁ Καλόθετος εἶχε γίνει ἡγούμενος τῆς μονῆς μὲ πατριαρχικὸ γράμμα τοῦ Βερροιέως στὴν καταγωγὴ Πατριάρχη Νίφωνα. Μιὰ δευτέρη ἐπιγραφή, ποὺ συνοδεύει τὸν Καλόθετο, χαρακτηρίζει τὴν μονὴ ὡς σταυροπηγιακὴ. Τέλος, ἡ μονὴ πρὶν ἀπὸ τὸ 1400 προσαρτήθηκε στὴ Μεγίστη Λαύρα τοῦ Ἁγίου Ὁρους.

Ὁ ναὸς εἶναι μονόχωρος, ξυλόστεγος μὲ ἡμιεξαγωνικὴ κόγχη καὶ τρεῖς θύρες, μιὰ ἀπὸ κάθε πλευρά. Στὶς ἀρχὲς τοῦ 18^{ου} αἰ. προστέθηκε ἓνα κλειστὸ περίστωο στὶς τρεῖς πλευρὲς τοῦ ἀρχικοῦ ναοῦ, τὸ ὁποῖο ἀντικαταστάθηκε τὴν δεκαετία τοῦ 1950 κατὰ τὴν διάρκειά ἐργασιῶν ἀναστήλωσης τοῦ ναοῦ. Ἡ κόγχη τοῦ ἱεροῦ ἐξωτερικὰ φέρει περίτεχνο κερραμοπλαστικὸ διάκοσμο (εἰκ.: 1β).

Εἰκόνα 1α: Ἀποψη τοῦ ναοῦ ἀπὸ ΒΔ
(Πελεκανίδης, 1973).

Εἰκόνα 1β: Ἡ ἀψίδα τοῦ ἱεροῦ.

Ὁ ναὸς τοιχογραφήθηκε ὅπως ἀναφέρθηκε ἀπὸ τὸν Καλλιέργη, τοῦ ὁποῖου ἡ δράση κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ εἶναι γνωστὴ καὶ ἀπὸ ἄλλα μνημεῖα. Οἱ ἀγιογραφημένες ἐπιφάνειες τοῦ τοίχου τοῦ ναοῦ διαιροῦνται σὲ τρεῖς ὀριζόντιες ζώνες. Στὴν ἀνώτατη ζώνη εἰκονίζονται σκηνὲς ἀπὸ τὸν ἑορταστικὸ κύκλο τοῦ Δωδεκάορτου (Γέννηση, Βάπτισμα κ.ἄ.) καὶ τοῦ Κύκλου τῶν Παθῶν (ὁ Χριστὸς πρὸ τοῦ Πιλάτου, ἡ Ἄνοδος στὸν Σταυρὸ κ.ἄ.). Στὴν δευτέρη ζώνη,

¹ «Ξένος Ψαλιδᾶς ναὸν θεοῦ ἐγείρει, | ἄφεισιν ζητῶν τῶν πολλῶν ἐγκλημάτων τῆς Ἀναστάσεως Χ(ριστο)ῦ ὄνομα θέμενο(ς) | Εὐφροσύνη συνέβησεν τοῦτον ἐκπληρεῖ. | ἱστοριογράφος ὄνομα Καλ(λ)ηέργης | τοὺς καλοὺς καὶ κοσμίους ἀνταδελφούς μου | ὄλης Θε(τ)αλίας ἄριστο(ς) ζωγράφος. | Πατριαρχικὴ χεῖρ καθιστᾷ τὸν ναὸν | ἐπὶ τοῦ μεγάλου βασιλέως Ἀνδρονίκου | Κομνηνοῦ τοῦ Παλαιολόγου ἐν ἔτει ς|ωκγ'» .

που περιτρέχει όλη την εκκλησία εικονίζονται μέσα σε εγγόλπιο προτομές των τεσσάρων Ευαγγελιστών, Προφητών και Αγίων. Στην τρίτη και κατώτατη ζώνη παρατάσσονται ολόσωμοι Ίεράρχες, μάρτυρες και όσοι. Στα δύο τυφλά αφιδώματα της τελευταίας ζώνης κοντά στο Ίερό Βήμα, έκτυλίσσονται οι δύο μεγάλες συνθέσεις, ή Σταύρωση (είκ.: 2β) στα βόρεια και ή Ανάσταση στα νότια (είκ.: 2α).

Είκονα 2α. Η εις Άδου κάθοδος.

Είκονα 2β. Η Σταύρωση (Πελεκανίδης, 1973).

Στο τεταρτοσφαίριο της κόγχης παριστάνεται ή Θεοτόκος Πλατυτέρα, βρεφοκρατούσα, όρθια, ανάμεσα στους δύο σεβίζοντες άρχαγγέλους, τόν Μιχαήλ και τόν Γαβριήλ, ένω στην κάτω ζώνη της κόγχης εικονίζονται όρθιοι Ίεράρχες. Στο ανατολικό άέτωμα, επάνω από την κόγχη εικονίζεται ό Χριστός στον τύπο του Έμμανουήλ σε λαμίο, που τó βαστούν δύο άγγελοι (είκ.: 3α). Σε όλο τόν δυτικό τοίχο επάνω από την θύρα έκτυλίσσεται ή σκηνή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου (είκ.: 3β).

Είκονα 3α. Η κόγχη του ίερού.

Είκονα 3β. Ο Δ. τοίχος.

Στις έξωτερικες επιφάνειες του δυτικού και νότιου τοίχου υπάρχουν δύο ψευδοαρκοσόλια, όπου απεικονίζονται μορφές κεκοιμημένων τοπικών μάλλον άρχόντων της Βέρροιας. Στην έξωτερική δυτική πλευρά του ναού, παριστάνονται ή Θεοτόκος με την Μαρία Συναδηνή, που την όδηγεί προς τόν Χριστό. Η παράσταση συνοδεύεται με έπιγραφή που αναφέρει την κοιμήση της Μαρίας Συναδηνής, τó 1326. Όμοίως και στο ψευδοαρκοσόλιο της νότιας έξωτερικής όψης εικονίζονται οι Μιχαήλ Καβαλλάριος Συναδηνός, Μανουήλ

Συναδηνός, Μανουήλ Διδυμάρης και Άννα του Μελά με τὸν Χριστὸ σὲ προτομὴ νὰ τοὺς εὐλογεῖ. Καὶ οἱ τέσσερις μορφὲς συνοδεύονται ἀπὸ ἐπιγραφές, ποὺ ἀναφέρουν τὴν κοίμησὴ τους τὸ ἔτος 1355. Τὰ παραπάνω πρόσωπα πιθανῶς ὑπῆρξαν δωρητὲς καὶ προστάτες τοῦ ναοῦ. Τέλος, ἡ ἐξωτερικὴ ὄψη τῆς βόρειας ὀψης τοῦ ναοῦ καλύπτεται ἀπὸ μεταγενέστερες τοιχογραφίες τοῦ 1727, ὅπως μᾶς πληροφοροῦν οἱ ἐπιγραφές ποὺ τὶς συνοδεύουν. Ἀπὸ τὶς τοιχογραφίες αὐτές, οἱ ὁποῖες πιθανότατα σχετίζονται μετὰ τὴν παραχώρησι τοῦ ναοῦ στὴν Μητρόπολι Βεργοῖας, ξεχωρίζουν ὁλόσωμοι ἅγιοι καὶ συνθέσεις ὅπως ἡ Σταύρωσι καὶ ἡ ἔγερσις τοῦ Λαζάρου.

Μπέλλας Ἰωάννης,
Μεταπτυχιακὸς φοιτητὴς
κλασσικῆς ἀρχαιολογίας Α.Π.Θ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- (Παπαζῶτος, 1994) Παπαζῶτος Θ., «*Ἡ Βέργοια καὶ οἱ ναοὶ τῆς*», Ἀθήνα, 1994.
- (Πελεκανίδης, 1973) Πελεκανίδης Στ., «*Καλλιέργησι, ὅλης Θεσσαλίας ἄριστος ζωγράφος*», Ἀθήνα, 1973.
- (Γούναρης, 1991) Γούναρης Γ., «*Χριστὸς Βέργοιας*», Θεσσαλονίκη, 1991.